

բութեան եղանակներից օգտուելով—գիտողութիւնից և համեմատութիւնից—աշակերտը իւր հայրենի բնութեան մէջ կը գտնէ նորանոր կողմեր ուսումնասիրելու և կանոնաւոր դասելու, և դա ընդմիշտ ամենագեղեցիկ և մաքուր ուրախութեան աղբիւր կը լինի նորա համար:

Ա. ԾԱԽ.

ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԽՏԱՆԻՇՆԵՐ

Հայ ազգի քարոյական կեանքին վրայ տարօրինակ, վտանգաւոր ախտանիշներ երեւան կուգան: Այդ ախտանիշներ տարափոխիկ հիւանդութեան մը ծաւալումը կհաստատեն մեր ազգին վրայ դժբախտաբար: «Ո՛ւր կերթանք կոր», ի՞նչ պիտի ըլլայ այս ընթացքին վախճանը:

Անոնք որ առիթ ունեցած են ապրելու քուն հայերուն հետ, ներքին գաւառներու մէջ, ուր չէ՛ թափանցած միտքն ու սիրտը պէտք եղածին պէս լուսաւորող ճառագայթներ, իւր արհեստներ ու արուեստներ չեն օգնած մարդու աշխատանքը բեղմնաւորելու, իւր ամէն բան դեռ նախնական վիճակի մը մէջ է, եւ հայը չճանչնար իր ժամէն սլատարագէն դուրս կրօնական հորիզոն մը, այսչափ բաներն իսկ զրեթէ կորսնցուցած են իրենց նշանակութիւնը. վասն զի տնտեսագիտական սնանկ վիճակի մը ենթարկուած են, որ սոսքիւնը միակ եւ քացարձակ միջոց մ'ըրած են իրենց պաշտպանութեան համար: Հոգեբանական այս վիճակը վաղանցիկ երեւոյթ մը չէ՛ դժբախտաբար. իրենց հարստահարեալ կացութեան արդիւնքն է այդ, որ կտեսէ շատ հին ժամանակներէ ի վեր եւ մանաւանդ կէս դարէ ի վեր. եւ ընական է որժառանգական ախտ մը դառնայ սոսքիւնը, ցորչափ հարստահարութեան վիճակն ալ պահէ իր ժառանգական երեւոյթը:

Հայու ամէնէն կարեւոր մասերուն այս վիճակը պէտք էր որ խորունկ ուշադրութիւնը զրաւէր մանաւանդ անոնց, որ ազգին ճակատագրին հետ կզբաղին: Բայց դժբաղդաբար

այսպիսի կենսական երեւոյթները ուսումնասիրողներ չափազանցօրէն քիչ են:

Անոնք որ առիթ ունեցած են շփուելու հայ ազգի այն դասակարգին հետ, որ լրագրութիւնը կներկայացնէ, դիտած են այն լարծուն գետինը, ուր սունկի պէս բուսած է ան եւ կըլումնի: Այս դասակարգը շատ նոր է անշուշտ. բայց իր ստանձնած դերը չափազանց ընդարձակ է՝ ընդարձակ, շնորհրդուելու աստիճան: Լրագրութեան դերը նոյն ատեն փոփոխական է. Թուրքիոյ մէջ ամենադոյզն քացառութեամբ խանութպանութիւն մըն է ատոր դերը. քարքը, քարոյականը՝ շահու համար նշանակութիւն ունի: Եւ լրագրութեան այս ներքնապէս եւ իրապէս անքարոյական դերով ու դիրքով է որ կառաջնորդուի (?) Թուրքիոյ հայութիւնը: Մենք չենք կրնար Ռուսիոյ հայոց լրագրութեան բուն նկարագիրը ցուցնել. գիտենք միայն որ անհամեմատելի առաւելութիւններ ունի այն, իբր արդիւնք միջավայրի: Կթողունք նաեւ այն լրագրութիւնը, որ հայերէն կխօսի Եւրոպայի մէջ, Ամերիկայի մէջ, Պուլկարիոյ մէջ եւլն. այս հայերէն խօսող, բայց հեռուէն խօսող լրագրութիւններն ալ խկապէս անձանօթ են, գոնէ Թուրքիոյ հայոց համար: Սակայն այդ լրագրութիւնը կկատարէ դեր մը եւ կուզէ հաւատացնել, թէ ինքն է լաւ հասկացողը: Այսպէս թէ այնպէս, անքարոյականութեան սարսափելի վիճակներու ականատես եղած ենք եւ կըլլանք ամէն օր այս կողմէն ալ:

Անոնք որ ունեցած են առիթ ուսումնասիրելու հայոց հոգեբանական ընդհանուր վիճակը, զորօրինակ Թուրքիոյ մէջ, պիտի խոստովանին — ի՞նչ սոսկալի անկումներ դիտած են: Ասոնց ամէնէն աւելի սարսափելին է այն տեսակ մը ազատամտութիւնը, որ երբէք չիմայեր մեծին կամ պզտիկին, եկեղեցւոյն կամ ծնողքին, քարեկամին կամ Աստուծոյն: Այս վիճակը շատ նոր է եւ շատ ալ տարօրինակ Հայ քարքերու համար. բայց դժբախտաբար ամէն կողմ տարածուած վիճակ մըն է կարծես: Մարդասպանութիւնը այդ վիճակէն կըղխի, եւ այսօր հաստատուած իրողութիւն մ'եղաւ այդ քանի մը խոշոր փորձերով (Իզմիր, Մոսկուա, Պուլիս): Ասոնք

ամէնէն նոր փորձերն են:

Հայոց քարոյական կեանքի վրայ յայտնուող այս սարսափելի աւերումներ, իրենց այլ եւ այլ կերպարանքին տակ, տխուր խորհրդածութիւններու կտաննն ազգի վիճակին իրաւի ծանօթ մտքերը եւ սեղմող յուզումներու մէջ կ'ըրդովնն անկեղծ սրտերը:

Ի՞նչի վերագրենք այս սարսափելի անքարոյականութիւնները. կըթուլածման թէ դաստիարակութեան. տնտեսագիտական պայմաններո՞ւ թէ շահախնդրական նկատումներու, որք կոսկեզօծուին ամէնէն նուիրական սկզբունքներով:

Ն ե Ր Ա Ն

ՆԻԿՈՒԱՅ ԱԼԵԿՍԵԵՒԻՉ ՆԵԿՐԱՍՈՎ.

(Մահուան քսան և հինգամեակի առթիւ)

1877—1902.

Народъ! народъ! Миѣ не дано геройства
Служить тебѣ, — плохой я гражданинъ...
Люблю тебя, пою твои страданья.

Я призванъ былъ воспѣть твои страданья,
Терпѣньемъ изумляющій народъ.

Н. Некрасовъ.

Անցեալ գեկտեմբերի 27-ին լրացաւ ուստ յայանի բանաստեղծ Նիկոլայ Նեկրասովի մահուան քսան և հինգամեակը և այս երեւոյթը աննկատելի և լուկեայն շանցաւ այն ժողովրդի կողմից, որի անհուն վիշաք, սրտի ցաւերն ու խոր վերքերը այնպէս աղղու կերպով երգել, իւր բանաստեղծութեան նիւթ էր դարձրել քառորդ դար առաջ գերեզման իջած բանաստեղծը և այնքան համարձակ բողոքել այդ ժողովրդի ծովաանջանքների և անվերջ առատպանքների դէմ, մի անդամ էլ յիշուեցաւ Նեկրասովը և նորա անուան ու յիշատակի հետ